

*Т.В. Антілогова (Національний авіаційний університет, Україна),
Г.П. Вербило (Національний авіаційний університет, Україна)*

Особливості мовної підготовки бортпроводників

Розглянуто системи мовної підготовки бортпроводників, Г. Шліманана, розвідників; подано порівняльну характеристику рівнів володіння іноземною мовою. Значну увагу приділено розгляду місця і ролі мовної підготовки бортпроводників у межах професійної підготовки.

Опанувати іноземну мову – означає виробити цілий комплекс складних автоматизованих мовних умінь і навичок усного та писемного мовлення. Навички та вміння, як відомо, формуються поступово й непомітно і то лише в результаті систематичного тренування на основі набутих лексичних та граматичних знань. На жаль, завжди відчувалося певне напруження у процесі навчання іноземній мові. З точки зору філологічної науки, для результативного опанування іноземною мовою потрібно:

- систематична щоденна мовна практика щонайменше протягом години;
- спілкування з носіями мови;
- можливість чути мову, оскільки аудіювання є одним із найскладніших видів навчання.

Найбільша проблема в опануванні іноземною мовою не у тому, скільки годин витрачається на її вивчення та у якому навчальному закладі, а тим, яка методика застосовується. Головним гальмом у навчанні стала стара методика, що вже давно вичерпала себе. У розв'язанні цієї проблеми є вихід. Слід об'єднати зусилля довкола таких проблем як мова та мислення, мислення та мовлення і що робити з людиною, щоб вона заговорила іноземною мовою. Саме це і є предметом наших досліджень. Теперішні студенти стали більш свідомими того, що володіння іноземною мовою є ключем, який відкриває безмежні можливості професійного зростання, набуття знань та вільного спілкування. Але методика навчання, на жаль, залишається застарілою.

У сфері викладання іноземних мов існують такі міфічні уявлення - дається мова або не дається, тобто, що не всі люди спроможні опанувати іноземною мовою. Але ж людина – істота, що говорить! Усім людям, за плечима яких, мільйони років розвитку та удосконалення, притаманне уміння говорити. І, щоб розмовляти, не потрібні якісь особливі навички, звісно, крім тих, якими ми вже володіємо. Ми використовуємо мову для того, щоб виражати емоції та передавати їх сенс. Саме тому метод і називається емоційно-смісловим.

Існують два види творчої діяльності: людський - будівництво та природний - розвиток. Мова є живим організмом, а не штучною системою. Її можна лише виростити, а не збудувати. А у нас продовжують навчати так, ніби мова – це звичайний конструктор з інструкцією. З граматики тепер починати неможна. От ми і починаємо з фонетики. Не існує жодних мовних здібностей!

Треба навчати умінню відчувати, співпереживати, думати та взаємодіяти з іншими людьми. Самостійно працювати і здобувати знання.

Розглянемо навчання іноземній мові на прикладах підготовки розвідників та бортпровідників міжнародних авіаліній. Будь-яка країна, що готувала розвідників, використовує метод глибокого занурення. Це означає, що курсанти знаходяться у мовному середовищі країни, до якої їх мають відправити. Потім проводять корекцію: додаючи граматику, однак, основою є саме спілкування іноземною мовою. У нас, за аналогічною методикою, розвідників завжди готували у військових інститутах іноземних мов, і там було аналогічна методика, що і в усьому світі, тільки навчання було більш інтенсивним шляхом збільшення годин та практики.

Цей метод був в основному запозичений у Інституту закордонної служби і характеризувався як «інтенсивні заняття з інструкторами-носіями мови в умовах безпосереднього контакту з мовою, що вивчається».

Основні особливості методики:

- курсанти займалися по п'ять-шість годин на день з викладачами-носіями мови;
- викладачів іноді змінювали, щоб урізноманітнити акценти;
- навчали не тільки мові, але й культурним особливостям країни;
- групи були не більше шести осіб (зазвичай троє курсантів);
- аудиторні заняття були орієнтовані саме на розмовну практику;
- щодня дві години відводилося на самостійні заняття (читання та аудіювання) в бібліотеці і лінгфонному кабінеті, для самостійної роботи аудіокасети та літературу дозволялося брати додому.

Цікавим етапом навчання було «повне мовне занурення», до нього допускалися курсанти, що вже досить добре володіли мовою. Практикувалися також, так звані, «заміські тренування», їх мета яких була двобічною:

- студенти, в умовах повсякденного життя, на практиці вивчали багато аспектів мови, що недоступні в аудиторії;
- досвід спілкування лише іноземною мовою впродовж декількох днів, як ніщо інше, зміцнює впевненість у її використанні.

Відзначається, що занурення ефективно лише за умови, що «у студента вже є якісь базові знання», тому початківців відправляти туди не було жодного сенсу.

«Володіння іноземними мовами – це навичка, що легко втрачається тому, що мови вивчаються і підтримуються лише через регулярну практику та взаємодію з носіями мови».

Отже, можна зробити висновок, що основою методу є інтенсивна практика з носіями мови і вона залишається незмінною.

У підсумку, «секретна методика» підготовки розвідників, зводиться до простих речей:

- відмінні умови для навчання;
- мотивація, дисципліна;
- регулярна інтенсивна робота [1].

В екс-СРСР для підготовки розвідників були побудовані надсекретні «американські села», де для них штучно створювали ефект повного занурення у

мовне середовище. Є інформація, що майбутніх агентів навчали за методом Генріха Шлімана, який знав 14 мов і описав свій підхід до їх вивчення у своїй автобіографії. Основним принципом методу Шлімана є заучування текстів напам'ять, завдяки цій техніці, нові слова та вирази запам'ятовуються в певному контексті. Сьогодні даний принцип є основою багатьох новітніх методик вивчення англійської мови.

Також варто звернути увагу на те, що Шліман завжди намагався використовувати на практиці вивчену лексику. Якщо він чув англійську мову, то завжди вступав у розмову із тим, хто говорить. В основному, він спілкувався із моряками та купцями в порту. В цілому на вивчення мови поліглот витрачав 4-5 годин на день, що дозволяло йому повністю переключитися на іноземну мову впродовж невеликого проміжку часу. Отже, щоб займатися за Шліманом, потрібно дуже багато говорити, читати, наслідувати чужої мови і вимовляти іноземні слова, не обов'язково розуміючи їх значення. А також багато писати і слухати. Нічого унікального.

Принципи методики Шлімана:

- щоденне вивчення англійської мови. Ми вже неодноразово говорили про те, що дуже важливо щодня приділяти увагу іноземній мові. Зрозуміло, що мало у кого є можливість займатися англійською по 5 годин, але 15-30 хвилин можна виділити і, таким чином, можна буде побачити прогрес у навчанні;
- завжди приділяти час розмовній практиці. Слід спілкуватися з друзями, членами родини, колегами по роботі англійською мовою або познайомитися з носієм мови у соцмережах;
- тренувати пам'ять. Якщо природа не нагородила людину відмінною пам'яттю, не слід засмучуватися - цей навичку можна розвинути, скориставшись тим самим принципом, що і Шліман - заучувати невеликі уривки текстів чи діалоги. Це допоможе звикнути до вимови і вивчена лексика залишиться у пам'яті;
- читання літератури в оригіналі. Читання художніх книг, використовуючи метод паралельного читання, допоможе вам збільшити словниковий запас, розібрати та зрозуміти граматичні структури. Шліман відзначав, що до кінця читання книги мовою оригінала, він вже знав майже половину слів, що містилися у ній, а, після повторного читання того самого тексту, знав всі слова;
- знання різноманітної лексики. Шліман вивчав не тільки класичний набір слів, але й ідіоми, фразеологізми, прислів'я, фразові дієслова. Завдяки цьому можна урізноманітнити своє мовлення, додавши більше розмовних фраз або навіть сленг;
- чіткі цілі. Шліман вивчав іноземні мови з певною метою: грецьку, бо захотів прочитати Гомера в оригіналі, арабську - для археологічних досліджень, російську, щоб налагодити відносини з російськими купцями. Слід вивчати мову не заради процесу, а задля певного результату [2].

На противагу підготовці розвідників, мовна підготовка бортпровідників міжнародних авіаліній та льотного складу, вимагає не лише високого рівня володіння іноземною мовою, але й міжкультурною компетенцією.

Робота над іншомовним висловлюванням сприяє розвитку логіки мислення, коли курсант має будувати свої висловлювання послідовно, інформативно, логічно-зв'язано і ситуативно. На матеріалі іноземної мови майбутні бортпровідники навчаються поділяти цілі граматичні конструкції на частини і, навпаки, об'єднувати частини у ціле.

Як результат, у процесі такої навчальної діяльності удосконалюються мовні конструкції у вигляді знаків, схем, правил, що сприяють розвитку абстрактно-логічного мислення, а також рефлексії, що постає одним із головних моментів професійного та особистісного становлення бортпровідників.

Програма підготовки бортпровідників повітряних суден вимагає опанування професійно-орієнтованою англійською мовою (необхідним лексичним і розмовним матеріалом для самостійного відтворення розмовної ситуації), формування мовного досвіду для практичного застосування (отриманого лексичного мінімуму в конкретних розмовних ситуаціях). Не зважаючи на обмежену тематику спілкування бортпровідників, вони повинні вміти здійснювати комунікацію із пасажирами у межах своєї професійної компетенції:

- посадка пасажирів;
- скарги пасажирів;
- медична допомога пасажирам;
- непередбачені ситуації;
- приземлення.

Сучасне заняття з іноземної мови при підготовці бортпровідників охоплює різноманітне соціально-рольове та ігрове спілкування, диспути у вигляді обговорення проблем, використання лінгвокраїнознавчого матеріалу та такої наочності, як фото, онлайн матеріали. Все це сприяє розвитку уяви. Використання інноваційних технологій надзвичайно оптимізує процес впровадження етнокультурологічного принципу у навчанні майбутніх бортпровідників, розвиває їхні дослідницькі якості. Погоджуючись із дослідженнями вчених, необхідно звернути особливу увагу на тренінгову діяльність та аудіовізуальні засоби наочності. «Цікавою формою науково-дослідницької діяльності студентів є навчально-рольова гра... Як вказував П.П. Блонський, «гра - це лабораторія життя». Особливістю гри є те, що вона забезпечує стан захопленості, творчої ініціативи, високу внутрішню мотивацію, у процесі ігрової ситуації значно збільшується інтенсивність засвоєння знань, умінь та досвіду ділових відносин». Аудіовізуальні мистецтва об'єднують потенціал кінематографа, телебачення та відео і надають можливість будь-який навчальний матеріал представляти біфункціонально: як джерело наукової, культурної, політичної, економічної інформації та як предмет окремого вивчення» [3].

Радою Європи було створено загальноєвропейську систему, що визначає та дає оцінку рівню володіння іноземною мовою. CEFR є методом оцінювання та навчання, який можна застосовувати для всіх європейських мов. CEFR

складається з шести рівнів: A1 і A2 - елементарне володіння, B1 і B2 - самостійне володіння, C1 і C2 - вільне володіння іноземною мовою.

A1 - рівень виживання. Людина розуміє та може говорити, використовуючи знайомі вирази і дуже прості фрази з метою вирішення конкретних завдань у повсякденному житті.

A2 - передпороговий рівень. Він дозволяє розповідати про себе, свою батьківщину, професію, вподобання, читати та переказувати нескладні тексти.

B1 - граничний рівень. Надає можливість висловити власну думку, вести особисте й ділове листування середньої складності, читати адаптовану літературу.

B2 - граничний просунутий рівень. На цьому рівні індивід вже володіє різноплановою розмовною мовою (тематика варіюється від побутової до професійної) та може без підготовки спілкуватися з носієм мови.

C1 - рівень професійного володіння. Він передбачає розуміння різноманітних складних розгорнутих текстів, уміння без підготовки та без труднощів у доборі слів, висловлювати свої думки. Така мова вирізняється різноманітністю мовних засобів, доречністю та точністю їх вживання.

C2 - рівень досконалого володіння. На цьому щаблі передбачається вільне розуміння будь-якої усної або письмової інформації, уміння швидко та чітко викладати свої думки щодо складних проблем, передаючи при цьому, найтонші відтінки значення.

Якщо традиційно в навчальній практиці переважали тренувальні засоби навчання, то сьогодні, більш актуальним є використання творчих, інтерактивних, проєктивних, інноваційних методик, однією з особливостей яких є пошук і наявність поставленої проблеми і завдання з її вирішення.

Протягом навчання створюються умови для удосконалення міжособистісного спілкування. Ці навички формуються на заняттях з іноземної мови за умови засвоєння мовленнєвих функцій повідомлення, питання, коментування, додавання, висловлювання ставлення. Спеціально підібрані вправи мають на меті тренування різних технік спілкування, адекватного використання таких аспектів, як інтонація, швидкість мовлення, тембр голосу, міміка тощо. У процесі виконання цих вправ виховується повага до іншого співрозмовника, поглиблюються знання про правила етикету. Це означає обов'язкове визнання партнерів як самостійних суб'єктів, при взаємній повазі яких та при збереженні інтересів і результатів кожного можливий синергетичний ефект.

Під синергетичним ефектом ми розуміємо такий стан справ, при якому партнери, що активно взаємодіють у навчальному процесі, впливають один на одного і тому мають кращі результати, ніж, якби вони досягали поставленої цілі поодиноці, ізольовано один від одного. Тому стратегія продуктивного партнерства полягає в безперервному досягненні синергетичного ефекту і у своєчасному виявленні дисгармонії в процесах колективної комунікації при навчанні [4].

Якісне володіння іноземною мовою це не лише крок в успішне майбутнє, а й можливість самостійно вирішувати комунікативні завдання, упевнено

почуватись у незнайомому іншомовному середовищі та вирішувати професійні обов'язки.

Список літератури

1. Як агенти ЦРУ вчили іноземні мови [Режим доступу <https://mel.fm/blog/sergey-nim/36592-kak-agenty-tsru-uchili-inostrannyye-yazyki>]
2. Англійський язык по методу Генриха Шлимана [Режим доступу <https://www.englishdom.com/blog/anglijskij-yazyk-po-metodu-genrixa-shlimana/>]
3. Волошинова Л. Аудіовізуальні мистецтва в системі професійної мовної підготовки майбутнього фахівця у сфері міжнародних відносин: Дис. канд. педнаук.: 13.00.04 теорія та методика професійної освіти. . К., 2004.
4. Цимбал С. В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови : дис. канд. психолог. наук: 19.00.07 / С.В. Цимбал. К., 2006. 173 с.